

א. בדין פסול שעבד הרב יעקב וולף

לע"נ דודי היקר שרבה וקבץ פעלים
ר' דב ב"ר מנחם מנדל דומברוביץ ז"ל.
נלב"ע צום העשירי תשע"ב.

א. פסול שעבד – חסר עבודה או עבודתו פוסלת.

או מבעל מום דכתיב ביה 'ולא יחלל את
מקדשי', וכן בשאר הפסולין ומלימודים
אחרים משמע שלמדו שיש 'חילול', ובפשט
הדברים משמע שיש כאן חילול ולא רק
חסרון עבודה.

וכן מצינו בתוס' (קידושין ל"ו ד"ה הקבלות),
דילפינן התם "בני אהרן ולא בנות אהרן":
"וא"ת אמאי איצטריך קרא בגמרא למעוטי
נשים, תיפוק ליה דכולהו מ"ע שהזמן גרמא
הו, שהרי אינן נוהגות אלא ביום כדכתיב
'ביום צותו להקריב קרבניהם'. וי"ל דמ"מ
איצטריך קרא למעוטינהו ולמיפסל קרבן
בנשים, דאי לאו קרא לא הוה ידעינן
שהעבודה פסולה בהן, להכי איצטריך קרא
למעוטי, למימר דמחללי עבודה ועבודתן
פסולה". לכאורה היה פשוט לתוס' שאם אין
חייבות – גם עבודתן אינה נחשבת והלימוד
נצרך כדי לומר שעבודתן עושה חילול.

תנינן בריש פרק ב' בזבחים:

"כל הזבחים שקבלו דמן זר, אונן, טבול
יום, ומחוסר כפורים, ומחוסר בגדים,
שלא רחץ ידים ורגלים, ערל, טמא,
יושב, עומד על גבי כלים, על גבי בהמה,
על גבי רגלי חברו – פסול. קבל בשמאל
פסל, ר"ש מכשיר".

ויל"ע בגדר הפסול של זר ושאר פסולי
עבודה, האם 'אי עביד לא מהני', האם אין
כלל משמעות לעבודה, וכמו שקרה מאליו,
או סו"ס נעשה כאן מעשה העבודה אלא
שלא נעשה בשלמות. ואולי נאמר שעבודת
הפסולין נחשבת עבודה הפוסלת, ואם נאמר
כן – יש לעיין את מה פוסלת, האם את כל
הקרבן [כעין מחשבת פיגול], או שרק
עבודתו פסולה, ואולי רק החפצא שבה
נעשתה העבודה נפסלי.

בגמרא ילפינן הא דזר פסול מ'ולא יחללו',

- א. כאן לא חילקתי בין הפסולין השונים, אמנם יש עדיין לעיין אי שוו פסולים דמשום זרות
לפסולים משום שאינם דרך שירות [אולי יש יותר מקום לומר דהוי חסרון עבודה בלבד],
והפסולין מחמת טומאה עושים שיריים ויוזכרו לקמן הע' יז, ולא הארכתי בעניין זה, וצ"ב.
[ומעין העניין יוזכר לקמן בהע' כח לגבי שמאל]
- ב. וכע"ז מצינו בתוספתא מנחות ה' ז': [וברמב"ם פ"א מפסוה"מ ה"ד] 'קמץ בחוץ ונכנס
לפנים יחזור ויקמוץ' – העבודה בחוץ אינה כלום.
- ג. כבר דנו בשאלה זו המקדש דוד ס"י ט"ו אות א', והקהילות יעקב זבחים ס"י י"ג, אך כאן
נעסוק גם ממקורות נוספים, ודבריהם ידונו בהמשך בעז"ה.
- ד. נראה שתוס' סבר דאם אין מצווה גם אין נחשב עבודה – דכל גדר העבודה תליא במה
שהיא מצווה. וכך נקט בפשטות הנצי"ב (בד' ט"ז במהדו"ת) גבי אונן קודם הקבורה "דהוא
פטור מכל המצוות ואם קרא ק"ש לא יצא יד"ח, וה"נ אם קיבל וזרק לא עשה כלום כמו
קטן יעו"ש.

בזר וטמא ששימש ובאונן וכדומה, כיוון דמוזהרים שלא לעבוד ממילא אי עביד לא מהני, והקרבתם פסולה. ובוודאי ש'אי עביד לא מהני' אינו פסול אלא רק חסרון עבודה! וכן שאל ה'טהרת הקודש', ותירץ דבקדשים בעינן שנה עליו הכתוב לעכב, וא"כ פשוט היה לו שאין כאן אלא חסרון עבודה. [בתירוץ השני" תירץ רע"א דלולא הלימוד הוה ילפינן מחלל (בקידושין ס"ו) – דבשוגג עבודתו כשרה – דלא אמרינן א"ע ל"מ בהכי.]

וכ"נ מהקרן אורה והשפת אמת על אתר (וכן בחומר בקודש לתפא"י פ"א הע' ב') שתמהו מדוע לא די בזר 'שנה עליו הכתוב לעכב', שסברו שאין כאן פסול אלא חסרון עבודה. וכן משמע בנצי"ב שכתב שבאונן קודם קבורה לא בעינן קרא, כיוון שפטור מכל המצוות – וודאי עבודתו לא עבודה.

אמנם בתוספות רא"ש שם כתוב באופן אחר: "וי"ל דנהי דנשים פטורות במ"ע שהזמן גרמא, מכל מקום משום הכי לא מפסלא עבודה באשה, מידי דהוה אמילה, דאיכא למ"ד בפ"ב דע"ז דכשרה באשה אע"פ שאינה אלא ביום". נראה שעוקר את יסוד השאלה, דפטור ממצוה לא בהכרח אומר שאין גדר של עבודה. ובאמת ניתן לבאר, שגם כוונת תוס' בתירוץ אינה לומר שיש כאן חילול, אלא שאין העבודה נחשבת.

ואדאיתנין להכי, ניתן לדחוק גם בסוגיין, דמאי דילפינן 'חילול' אין פירושו דפוסל מידי, אלא דלא עלתה עבודתו כדיעבד. נראה שכך סבר הרע"א שתמה [בתוספותיו למשנה]: "יש לעיין דלרבא דאמר בתמורה, כל מקום דאמר רחמנא לא תעביד – אי עביד לא מהני, למה לי קרא למפסל העבודה

ב.

יחזיר לימינו, קיבל בכלי קדש ונתן לכלי חול – יחזיר לכלי קדש, נשפך מן הכלי על הרצפה ואספו – כשר." בפשט המשנה אין קבלת הפסול פוסלת את הדם או את היכולת לקבל ולכאורה אינה

במשמעות עבודת הפסולין שנינו בריש פרק ג': "כל הפסולין .... וכולן שקיבלו את הדם חוץ לזמנו וחוץ למקומו, אם יש דם הנפש יחזור הכשר ויקבל, קיבל הכשר ונתן לפסול יחזיר לכשר, קיבל בימינו ונתן לשמאלו –

- ה. וכיוון לדעתו המהרי"ט בשאלתו על תוס': "וא"ת בשאר עבודות [מלבד הגשה שדן בה שם] מנא ליה דמתחלא עבודה בכהנת, נימא דמיעוטא דבני אהרן לא אתא אלא לומר דלא מהני ויחזיר כהן ויקמוץ, דאי לאו קרא הייתי אומר כדיעבד כשרה שהרי קרויה 'כהנים' לאכול תרומה וקדשים והיה להם לתוס' לתרץ דלהכי איצטריך בהו לעיכובא". ועיי"ש מה שתירץ.
- ו. אמנם מהמשך התוס' שכתב: "מיהו מסמיכה קשה אמאי איצטריך קרא למעטינהו דהא עבודה לא אתחלל בהכי, כלומר בלא סמיכה נמי אין הקרבן פסול בכך, ואם נעשה סמיכה בנשים לא מיפסל קרבן בכך", מאריכות הלשון משמע שהוא פסול ולא רק חסרון עבודה. [העירני הר"ש אלטמן נ"י].
- ז. ונראה דא"ע ל"מ אין פירושו כאן שאין כלל שם של מעשה [וכפי שיוכח בהמשך פשוט שנחשב לכה"פ מעשה], אלא שאין כאן חלות של קרבן. [ועי' בכנסת ראשונים לגר"מ אילן זצ"ל (ד' ט"ו העי' ח') שהאריך בזה, ומדבריו משמע שסבר דאע"מ פירושו שלא נעשה מעשה].
- ח. ותירוץ הראשון יידון בהמשך בע"ה.

מהו שיעשה שירים. אמר ליה, אין עושה שירים אלא חוץ לזמנו וחוץ למקומו הואיל ומרצה לפיגולו".

ונראה עוד לבאר, שבדיחוי יש מקום לחלק בין קבלה לזריקה, כמו שבכהן כשר קבלה בכוס אחת אינה דוחה שאר הדם מקבלה, אך בזריקה אסיקנן: "נתן ד' מתנות מכוס אחת הן נשפכין לאמה", ואם כן מעשה הזריקה מתייחס לכל הדם ולא רק למה שעבר בו.

ופשוט דע"מ שיחשב דיחוי בעיני שתחשב זריקתו זריקה, דאל"ה הווי כנשפך על הרצפה ואינו עושה דיחוי.

עפי"ז צריך לומר במאי דבעי ר"ל אי פסול עושה שיריים, דפשיטא ליה דזריקת פסול אינה כשפיכה בעלמא, וע"כ יש מקום לומר דעבדה שיריים.

בתוס' הביא בשם רבינו אפרים: "דהך בעיא אמתניתין דכל הפסולין שעלו לא ירדו קא"י". וכוונתו על המשנה בדי' פ"ד "ושקבלו פסולין וזרקו את דמו". כלומר, אף שזריקת פסול פסולה, אם העלה את הקרבן לא ירד, מחמת שסו"ס הייתה כאן זריקה. ואם כן אינה כשפיכה בעלמא.

ולמסקנת ר' יוחנן דאין פסול עושה שיריים צ"ב: האם מפני שאין זריקת הפסול נחשבת כלל והווי כשפיכה בעלמא [ובזה פשט ספקו של ר"ל], או אף דמודי דיש כאן זריקה –

עושה כלום, אלא שאין כאן קבלה [וקידוש הדם] וע"כ יחזור הכשר ויקבל.^ט

הסיפא של המשנה לגבי זריקה: "נתנו על הכבש שלא כנגד היסוד, נתן את הניתנין למטה למעלה ואת הניתנין למעלה למטה ואת הניתנין בפנים בחוץ ואת הניתנין בחוץ בפנים, אם יש דם הנפש יחזור הכשר ויקבל". הגמ' (בדף כ"ו): דנה האם דווקא כשנתן שלא במקומו: "ואי ס"ד שלא במקומו כמקומו, למה לי יחזור הכשר ויקבל... אי דיהביה כשר ה"נ, הכא במאי עסקינן דיהביה פסול", ועל כך שואלת הגמ': "וליהוי דחוי דתנן וכולן שקיבלו חוץ לזמנו וחוץ למקומו אם יש דם הנפש יחזור הכשר ויקבל", קיבלו אין זרקו לא! מ"ט לאו משום דהוי דחוי. ומסיקה: "לא תימא זרקו לא, אלא אימא שחטו לא וכו'". בפשוטו משמע דלמ"ד שלא במקומו כמקומו, אין זריקת פסול חשיבא כלל לעשות דיחוי, וכן בקבלה [כתוס' לעיל], אך למ"ד 'שלא במקומו לאו כמקומו', סברו לחלק בין זריקה דעושה דיחוי לקבלה דלא עושה דיחוי. משמע שלזריקת הפסול יש משמעות, ואינה כנשפך הדם מאליו. ובמה שונה מקבלה? רש"י מבאר 'משום דגמר כפרתו' יש כאן כפרה בפסול.

גם בהמשך הגמ' (דף ל"ד): נסתפק בכך ר"ל: "בעא מיניה ריש לקיש מרבי יוחנן, פסול

ט. אמנם במשנה מדובר כשיש מחשבת פיגול, האם דווקא כשמצטרפת מחשבת פיגול אך עבודת פסול בעלמא פוסלת, או גם בלי המחשבה אינו פוסל. תוס' (ד"ה פסול ל"ד): נקט בפשוטו שמהמשנה מוכח שאין עבודת פסול פוסלת. אמנם ברש"י (במעילה דף ה'): סבר שאין ראיה ממשנתנו לגבי פסול שקיבל: "והא דתנן במסכת זבחים וכולן שקבלו את דמו חוץ לזמנו או חוץ למקומו אם יש עדיין דם הנפש בצואר יחזור הכשר ויקבל", דמשמע אינו עושה שיריים, היינו כשחישב פסול בקבלה חוץ לזמנו או חוץ למקומו, דמחשבת פסול אינו עושה שיריים לפסול... [וכן היא דעת הרמב"ם פ"א מפסוה"מ הל' כ"ח לגבי טמא שגם בקבלה עושה שיריים – והראב"ד חלק].

י. וכן מבואר בשטמ"ק (כ"ו: אות ל"א) "וכל שהזריקה עשויה יותר בהכשר היא פוסלת שאר הדם ועושה שיריים".

אין בכוחה לעשות שיריים [דאינה 'בהכשר'].

ויש לעיין בסברת ר"ל: האם 'דיחוי' ו'שיריים' הם מפני שהזריקה מחלה חלולת על הקרבן, ועל כן אין מקום לזריקה שניה, או שאף שעל הקרבן לא חלה חלולת כלל, סו"ס נעשתה בדם פעולת זריקה, ועל כן נחשב הדם כולו 'זרוק' בפסול, ואין מקום לזריקה נוספת.

החזו"א¹ דקדק, מתשובת ר' יוחנן "אין לך עושה שיריים אלא חוץ לזמנו וחוץ למקומו הואיל ומרצה לפיגול", שגם שאלת ר"ל היתה אם זריקת פסול עושה ריזוי של פסול בכלל הקרבן. והוסיף שלפי"ז השאלה של 'עושה שיריים' היינו כפשוטה [וכביאור רבנו אפרים בתוס'] שיהיה דין שיריים ליסוד, אמנם דווקא אם עלו לא ירד והיינו שהיו באוויר יסוד². מסקנת הגמרא שפסול אינו מרצה לפסולו כמחשבת פיגול. וכך מבאר ה'אבן האזל' (פ"א מפסוה"מ הכ"ח) את שיטת רבינו אפרים.

לדבריהם צריך לבאר, שאף שהועילה זריקת הפסול לדין 'אם עלו לא ירדו', לא החלה זריקה זו חלולת על הקרבן, ולכן אין דין 'שיריים' לדם שבכוס [אף שהיה באויר מזבח!].

ברמב"ם (פי"ד מפסוה"מ ה"ב) מפורש, ש"הדם שקבל או ששפך מקצתו ישפך לאמה" [ויחזור הכשר ויקבל דם הנפש]. בחידושי הגר"ח הלוי שם, דקדק לחלק בין: 'דיחוי' של כל הדם דתליא בעבודת זריקה הנוגעת לקרבן – ובפסול אין נחשב שנעשתה עבודת זריקה בקרבן, לבין דין שיריים שבכוס דתליא במה שנעשתה מעשה זריקה בכוס ז"י³.

עפי"ז ניתן לבאר את השוואת רש"י, השטמ"ק והתוס', בין הלשון 'דיחוי' בדף כ"ו, ללשון 'שיריים' בשאלת ר"ל, שספקו של ר"ל אם מעשה הזריקה עצמו עושה שיריים בכל הדם [כי נעשה מעשה זריקה], אף כשאין עושה פסול בקרבן⁴, כמו שאמרינן שנעשתה זריקה באותה הכוס למסקנה⁵. ואף שר' יוחנן אמר "אין עושה

יא. סי' י"ט ס"ק ל"ד, ובסי' י" ס"ק א.

יב. כך בסי' י"ט, ובסי' י' לא ציין זאת, אך קשה לומר דשופך ליסוד אם לא קלטו אוויר מזבח. יג. ויש להביא לכך ראייה גם מרש"י בד' ט"ו. ד"ה אפשר לתקונה: "ולא דמיא לשאר עבודות, דאילו שחיטה וקבלה וזריקה, מאחר שנעשו בפסול – אי אפשר לחזור ולעשותן בהכשר. וא"ת קבלה נמי יש לתקן, כגון שלא קיבל הפסול כל הדם ויכול כשר לחזור ולקבל, הריא ודאי כשרה..." משמע דווקא דם הנפש ולא דם שבכוס – שנעשתה בו זריקה.

יד. החזו"א בגליונות חלק עליו, דסבר דמדוקדק דאין כלל שיריים על הכוס. אמנם בסי' י' מזבחים אות א' קיבל את דברי הר"ח הלוי, וחילק בין דין פסול שיש במעשה הזריקה בכוס לבין דין שיריים דתליא בריזוי של כל הקרבן לענין דם שבכוס. [וע"ע בסי' י"ט שכתב 'ויש לעיין' ובליקוטים א' סק"ו הכריע שבמקומו יש פסול על הדם. וצ"ב סדר כתיבת הדברים וההכרעה].

טו. ונראה שגם מטבע הלשון שנקט בח"י הגר"ח הלוי, 'נתקיים זריקה בקרבן', אין פירושו שהזריקה פסלה את הקרבן כפיגול אלא שיש שם מעשה זריקה בקרבן זה, וממילא הדם דחוי כי כבר נעשתה עבודה זו, ולמסקנה אין גדר כזה כי אם בטמא, ורק הדם שבפועל נזרק – הדם שבכוס אמרינן ביה שנעשה מעשה זריקה בו.

טז. והרי התוס' חלק על הר"א, ומשמע שביאר את השיריים כרש"י, דהיינו בצוואר בהמה, וכביטוי 'שיריים' בדברי רב אשי, דהיינו שנדחו מדין שיריים והן לאמה. ועי' תוד"ה 'ושקבלו' ד' צ"ב. "דאין הותר במזרק כשר לזריקה, ולא תימא יחזור ויזרוק דפסול עושה שיריים"

אפרים בתוס' [למרות שאמרינן 'אם עלו לא ירדו'].

כמו כן, הא דאמרינן בזריקת פסול 'אם עלו לא ירדו' – בחזו"א משמע שסבר שהקרבתו כולו אם עלה לא ירד. ובחי' הגר"ח הלוי הנ"ל דקדק ברמב"ם (פ"ג מפסוה"מ) דהאימורים – אם עלו ירדו, ורק לגבי הדם אמרינן אם עלה לא ירד [כר"ג]. ולשיטתו אין משמעות של זריקה כלל לגבי הקרבן, אלא רק שיש כאן 'זריקה' ולא שפיכה בעלמא.

ונראה דהחזו"א לשיטתו סבר דאין כלל משמעות למעשה הזריקה מצד עצמו, אלא רק בזה שעושה איזשהו ריצוי, וע"כ דין 'אם עלו לא ירדו' חל על האימורין [וכן משמע בתוס' בד' ק"ח כדציין בחי' הגר"ח הלוי], וע"כ ביאר גם את בעיית ר"ל לעניין ריצוי לכלל הקרבן כמו בפיוגול. והגר"ח הלוי סבר שמעשה הזריקה עצמו, אף שאינו מרצה ואינו נוגע לכלל הקרבן – נחשב

שיריים אלא חוץ לזמנו" וכו', ניתן לבאר דבריו שהיא גופא קמ"ל דאין דיחוי ושיריים בצוואר בהמה מחמת הזריקה [אלא מחמת הפסול בקרבן], אף שיתכן שבכוס יש דין 'שיריים' ונפסלו'.

העולה מהאמור לעניין משמעות עבודת הפסול, אף שוודאי אינו פוסל את הקרבן" כמפורש במשנה, מהני זריקת פסול לדין 'אם עלו לא ירדו', וע"כ הווי מעשה 'זריקה' ולא שפיכה בעלמא. ומהני לפסול הדם שבכוס שממנו נעשתה הזריקה – להחשיבו שיריים [ולדעת רש"י למ"ד שלא במקומו לאו במקומו, מהני לפסול כל הדם] – למדנו אם כן שמעשה הפסול נחשב שעשה, ויש לו גם משמעות לגבי החפצא בו נעשתה העבודה"ט.

אמנם החזו"א נטה לומר, שאי לא אמרינן שיש ריצוי ומשמעות בקרבן, לא נאמר שיש כלל משמעות למעשה זריקה, ואף את הדם שבכוס יחזור הכשר ויזרוק, וכך סבר רבינו

– משמע אף במסקנה, ומשמע שגדר 'עושה שיריים' נאמר אף כשאר פסול בקרבן. וסיים דבריו: "וצ"ע בפ"ק דמעילה", ונראה שכוונתו כשאלת החזו"א על שיטת הר"ח הלוי המובאת לקמן – מה קושיית הגמ' מדברי ר"ל!

יז. וצ"ב בטמא האם עושה שיריים מחמת שפסל את הקרבן [כך יתבאר לחזו"א] או שכיוון שמעשה הזריקה בטמא הוא משמעותי יותר – שהרי מרצה בציבור – על כן נחשב שנעשה זריקה בכל הדם אף שאין פסול בקרבן עצמו. [ונפ"מ לעיבור צורה, דבפיוגול נחשב פסול בגופו (פסחים ע"ג: רש"י ד"ה 'כל שפסולו בגופו'), וזרק טמא לחזו"א ישווה לפיוגול ונפסל הקרבן, ולהסבר הנ"ל בתוס' ודעימיה, אף שכל הדם נפסל אך הקרבן לא נפסל אלא מחמת שחסר דם והווי כנשפך הדם ובעיני עיבו"צ].

וברמב"ם פ"א מפסוה"מ הכ"ח: "... שאין הפסולין לעבודה עושין הדם הנשאר שיריים, חוץ מן הטמא הואיל והוא ראוי לעבודה בקרבן הבא בטומאה כמו שביארנו, עושה שיריים. כיצד, קיבל הטמא אע"פ שקיבל אחריו הכשר דם הנפש וזרקו, נפסל הזבח, שזה שקיבל הכשר באחרונה, שיריים הוא ואינו כלום". הנה תלה הפסול במה שהדם הוא 'שיריים' ולא בפסול גוף הקרבן.

יח. ע' במקד"ד דהעלה בריש דבריו אפשרות שפוסל הקרבן עצמו וצ"ע דלא הזכיר כלל הא ד'אין פסול עושה שיריים'. וע"כ נראה דמטבע לשונו 'פוסל הקרבן' היינו החפצא שבו נעשתה העבודה – היינו הדם או הקומץ, וע"כ לא הביא סוגיא זו וסוגיית קמיצת פסולין בדיונו.

יט. וכן למדנו שזריקת טמא [ולרמב"ם גם קבלה], כיוון שטומאה דחוייה בציבור, יש לה משמעות לפסול את כל הדם ואולי גם לפסול גוף הקרבן [להבנת החזו"א].

שיהיה גדר זריקה בכל דם הקרבן, אף אם לא מרצה כללי.

מעשה זריקה, וע"ז ניתן לומר 'אם עלו לא ירדו' על הדם, וכן שעושה שיריים בכוס ונדרחו. ועפ"ז ניתן להרחיב את שאלת ר"ל

ג. קמיצת פסולין [מנחות ו:]: וקמיצת לילה [יומא כ"ט: ומנחות ק.]

אין קידש לא, כמאן כהני תנאי ולאפוקי מתנא קמא. מתקיף לה רב נחמן מאי קא סברי הני תנאי, אי קמיצת פסולין עבודה היא, אף על גב דלא עביד ליה מתן כלי, אי קמיצת פסולין לאו עבודה היא, כי עבד לה מתן כלי מאי הוה. הדר אמר ר"נ, לעולם עבודה היא ולא גמרה עבודתה עד דעביד לה מתן כלי. משמע בפשטות דמח' ב"ב ורבנן היא אם קמיצת פסולין הווי עבודה או לא, לרבנן הווי עבודה ולב"ב אינה עבודה. ו'להני תנאי' לא נחלק ב"ב דעבודת פסול הוי עבודה אלא נחלקו מתי נגמרה עבודת הקמיצה בפסול^א, ולת"ק דברייתא [בדעת ב"ב] לעולם עבודת הפסול אינה עבודה.

וצ"ב מנ"ל לרבנן דעבודת פסול הווי עבודה, ונפ"מ לשאר עבודות, כזריקה הנ"ל ואולי אף בקבלה. וכאמור לעיל, בן בתירא נזקק ללימוד דלא נחשב קמיצה ולא רבנן, משמע שהיותר פשוט שנחשבת עבודתו. ואולי נאמר שלת"ק לא בעינן שיחשב 'עבודה' אלא דסו"ס הוי קומץ ושיריים, וכדכתב רש"י ביומא כ"ט: גבי קמיצת לילה "כלי שרת מקדשין שלא בזמנו – והקומץ טעון מתן כלי, וכיון שקידש הקומץ בכלי לשם קומץ, אינו חוזר להיות טבל כמנחה

תנן במנחות ו: "אחד מנחת חוטא ואחד כל המנחות, שקמצן זר אונן טבול יום מחוסר בגדים מחוסר כפורים שלא רחץ ידיו ורגליו ערל טמא יושב עומד על גבי כלים על גבי בהמה על גבי רגלי חבירו, פסול. קמץ בשמאל, פסול. בן בתירא אומר, יחזיר ויחזור ויקמץ בימין". ובגמ' שם: "אמר רב זר שקמץ יחזיר. והא אנון פסל תנן. ... כי קא אמר רב לכן בתירא. פשיטא. מהו דתימא עד כאן לא קא מכשר בן בתירא אלא בשמאל אבל בשאר פסולין לא קמ"ל. ... אלא טעמא דאשמעינן רב, הא לאו הכי הוה אמינא בשאר פסולין פסל בן בתירא, והתניא ... ותניא: 'וקמץ משם' ממקום שרגלי הזר עומדות. בן בתירא אומר מנין שאם קמץ בשמאל שיחזיר ויחזור ויקמץ בימין ת"ל 'וקמץ משם' ממקום שקמץ כבר. וכיון דקרא סתמא כתיב בה מה לי שמאל ומה לי שאר הפסולין". מבריייתא זו משמע דהא דקמיצת זר פסלה הוה פשיטא, לולא הלימוד של ב"ב – וצ"ב מנא להו?

הגמ' מסיקה: "אלא הא קמשמע לן רב: קמץ ואפילו קידש. ולאפוקי מהני תנאי, דתניא: רבי יוסי בן יוסי בן יאסיין ורבי יהודה הנחתום אמרו בד"א, שקמץ ולא קידש, אבל קידש פסל. ואיכא דאמרי, קמץ

כ. וכ"כ הגר"ח"ש גריינמן שליט"א בספרו 'חידושים וביאורים' [ועיי"ש שסבר דברי החזו"א בסי' י' לעיקר]. וכעין זה מצאתי גם באבי עזרי פ"א מפסוה"מ הכ"ח ד"ה 'ונראה'. אמנם שם בד"ה 'והנה' מפרש [וחולק על ח"י הגר"ח הלוי] דלא תליא שם זריקה בדין 'אם עלו לא ירדו', אלא בעצם מה שנעשית זריקה בדם. [ואולי ניתן לומר עפ"י להפך, שבגלל שיש כאן 'זריקה' לכן שייך לומר אם עלו לא ירדו].

כא. אף דבכשר לכאורה מודה ב"ב דהשאר הוי שיריים מיד בקמיצה.

אותה ליפסל [בטבו"י וכדו'], ועל כן הקמיצה מהמנחה נחשבת. וכך ביארו החזו"א²¹ והקה"י²² בדעת התוס' שם. וא"כ למסקנת הסוגיא שווה קמיצת לילה לקמיצת פסול. ומדברי החזו"א והקה"י הנ"ל משמע שיש גדר של 'עבודה' ולכן יש שם של קמיצה – ונראה שסברו כן גם בקמיצת פסול שיש כאן גדר 'עבודה' בפסול וע"כ יש שם של קמיצה²³. אמנם לולא דבריהם ניתן לומר גם בתוס' דאף שאינה עבודה, כיוון שיש שם של מנחה במשהו יש שם של קמיצה – שעניינה הפרשה אף שאין עבודה, סו"ס זה קרוי קומץ וזה קרוי שיריים [וכפי שמפורש ברש"י].

רש"י שם ביאר את מסקנת הגמ' על הקומץ שקדש בכלי [ולא על המנחה] "והקומץ טעון מתן כלי, וכיון שקידש הקומץ בכלי לשם קומץ, אינו חוזר להיות טבל כמנחה שלא נקמצה, ועל כרחיה, מאחר שזה קרוי קומץ אינך הווי שיריים". וקשה מאי שנא מקמיצת פסול [במנחות ו: הנ"ל] דלת"ק לא בעינן קידוש כלי כדי לפסול²⁴. [גם ברמב"ם משמע שחילק כן, דגבי פסולין כתב (ריש פ"א מפסוה"מ) קמיצה בלבד, וגבי לילה כתב (בפ"ג הכ"א) נתן קומצה לכלי שרת].

שלא נקמצה, ועל כרחיה, מאחר שזה קרוי קומץ – אינך הווי שיריים: "23. אמנם שם תלה רש"י בקידוש קומץ וכפי שיבואר לקמן, אך ה"ה והוא הטעם לרבנן בקמיצה גופה, ופירוש 'עבודה' בדברי ר"נ אינו אלא שנעשה כאן מעשה חשוב המייחד את הקומץ.

אמנם לשון 'עבודה' משמע טפי דהווי עבודה ממש, ואף שהיא פסולה – נחשב שנעשתה העבודה.

ביומא כ"ט. [ובמנחות ק.] "תני אבוה דרבי אבין, לא זו בלבד אמרו אלא אף מליקת העוף וקמיצת מנחה בלילה תשרף. בשלמא עולת העוף מאי דהווי הווי, אלא קומץ – נהדרה ונהדר ונקמצה ביממא. הוא תני לה והוא אמר לה, כלי שרת מקדשין אפילו שלא בזמנו". ובמסקנה שם: "דילמא אינו קדוש ליקרב אבל קדוש ליפסול". וצ"ב מאי שנא קמיצת לילה מקמיצת פסול דהו"א 'נהדרה ונהדר ונקמצה ביממא'. ובתו"י שם ביאר דהו"א דכיוון דאין מקדשין את המנחה בלילה, אין כלל גדר של מנחה וממילא אין שם של 'קומץ', ולפי"ז המסקנה 'אינו קדוש ליקרב אבל קדוש ליפסול' דאע"פ שאין מקדשין את המנחה בלילה ליקרב מקדשין

כב. ע' בחו"ב להגר"ש גריינמן שליט"א (זבחים ל"ד): דכתב מעין זה: "וקמיצה חשיבא מעין מעשה גם לגבי השיריים, דהא צריך לקמוץ מן המחובר ומיעוטו מעכב את רובו, אי"נ אף אי חשיבא מעשה רק בקומץ, נמי ראוי לפסול הכל, דהא עשרון מיעוטו מעכב את רובו ואהני קמיצת הפסול שלא לחשבה כמנחה שחסרה קודם קמיצה".

כג. מנחות כ"ד ב'.

כד. יומא ס"י ט'.

כה. אמנם צ"ב כיצד מהני קדושה ליפסול בטבו"י להחשיב את המנחה כמוכנה לגמרי לעבודה, וצ"ל שבמסקנה בעצם קדושה המנחה לגמרי [ולא רק ליפסול, דמצינו כן גם בדברים שאין בהם גדר עבודה], אלא שבפועל אי"א לעבוד בהם. וע' בסוגיא זו באריכות בניות ברמה א' במאמר 'עבודה שלא בזמנה'.

כו. ע' שיח יצחק דסבר דלמ"ד דב"ב חלק אף בקידוש, ת"ק סבר דדווקא בקידוש פסול, וצ"ע ההכרח לזה, וכן מדוע הכריע רש"י כצד זה ובגמ' יש ב' לישנות בדעת רב [ועכ"פ את הרמב"ם אין זה מיישב].

אמנם לולא דבריהם ניתן לומר, שאף שאין שם של 'עבודה' כלל למעשה הפסול, סו"ס נעשתה כאן קמיצה והפרשה [וכמו דם הכוס שנזרק למזבח, לדעת הגר"ח הלוי, כנ"ל] וא"א לעשות כן שוב – כך ניתן לומר בתוס', [ובתו"י] ובתורי"ד. אמנם צריך שיהיה שם של מנחה [ניתכן שבחוף אין שם של מנחה, כמו בהו"א של הגמ' בלילה לשיטת תוס' ותו"י].

לעיל (אות א') מצינו ששאלו בתוס' ובאחרונים אמאי צריך לימוד לפסול, הא 'אי עביד לא מהני' או 'שנה עליו הכתוב לעכב', וא"כ הא ד'קומץ פסול פוסל' אינו צריך לימוד, וכן עולה מפשטות הברייתא שהצריכה לימוד לב"ב ולא לרבנן. משמע שאף שאין כאן גדר של עבודה יש כאן שם קומץ. אמנם אכתי אפשר לומר דפשיטא להו דעבודת פסול היא 'עבודה' כיוון דנעשית במקומה בזמנה וכצורתה, אלא שהתורה אמרה שעבודה כזו 'לא מהני' או הווי עיכוב בחסרון מה בעבודה, וע"כ א"צ לימוד שקמיצה פוסלת [וכן זריקה פוסלת שיריי הדם] דסו"ס היה כאן עבודה רק שלא מהני.

מה שאין כן אם נאמר שעבודת פסול פוסלת, [ובלי זה ל"א שיהיה פסול – כמו בקמיצה בחוף], לכאורה צריך לימוד – וכפשט התוס' בקידושין שבעינן לימוד שעבודת בת כהן פוסלת.

[השפ"א גופיה כתב (בד' ט"ז. ד"ה 'ק"ו מיושב') דהא דפסול עבודתו לא בעינן לימוד, דדי בשנה עליו הכתוב לעכב. וע"כ נראה שגם מה שכתב שעבודת לילה לא פוסלת לעומת עבודת פסול, אין פירושו שיוצר פסול בקרבן אלא שיש שם של עבודה וכנ"ל].

הקה"י (יומא ס' ט') מתרץ דעבודת לילה אינה חשובה כלל עבודה, דאין תורת עבודה בלילה, וכמו שקמץ בחוף ששנינו בתוספתא (פ"ה ממנחות ז') שיחזור ויקמץ בפנים, ורק כיוון שהתחדש שקידוש בלילה מהני עכ"פ ליפסל, לכן 'כיוון שזה קרוי קומץ' נפסלו שיריים, אבל עבודת פסול הווי עבודה פסולה וע"כ פוסלת את המנחה. השפת אמת ביומא תירץ להיפך, "דרוקא פסול לילה ס"ל להגמ' דלא נפסל בעבודה זו, כעין דאמרינן לילה לאו מחוסר זמן הוא" – משמע שהיה פשוט לו שגם קמיצה בלילה היא עבודה אך בעינן עבודה שפוסלת, ומדבריו עולה שקמיצת פסול הווי עבודה הפוסלת [ולא רק עבודה שאינה טובה ולכן קראה שם קומץ!]. לעומתם התורי"ד נשאר בקושיא זו ולא היה ניחא ליה לחלק בין פסולין ללילה, ולשיטתו יתכן דעצם מה דקמץ נחשב ואינו יכול להחזירו"י [וכדכתב רש"י כיוון דהווי קומץ הווי השאר שיריים].

משמעוהו השפ"א, וכן לכאורה דעת החזו"א והקה"י, הא דקמיצה פוסלת הוא כיוון דהווי 'עבודה פסולה' שנעשתה בקרבן – וכמו שנתבאר לעיל בדעת החזו"א, דזריקת פסול עושה ריצוי בפסול לקרבן [וע"כ אמרינן גם 'אם עלה לא ירד' בכולו]. אך אם נאמר כן, קשה מאי שנא זריקת פסול דאינה עושה שיריים, מקמיצת פסול הפוסלת את המנחה כולה.

על כרחנו צריך לומר לשיטתם שלא העבודה פוסלת, אלא כיוון שיש כאן שם 'עבודה' היא מחשיבה את הקומץ כקומץ, וממילא השאר שיריים, וע"כ הם נפסלו כי א"א לחזור ולקמץ, וכעין מה שנתבאר לעיל ע"פ ח"י הגר"ח הלוי דדם שבכוס נפסל כיוון שנעשתה בו זריקה.

זו. וצ"ב מה יסבור בקמיצת חוף.

ד. עבודה שאפשר לבטלה:

זר שסדר את המערכה [יומא כ"ז:] והוליקה זר והחזירו כהן [זבחים ט"ו.]

מעשה 'סידורא' פסול. ונראה דהא פשיטא ליה דאין פסול פוסל הקרבן כולו, וכן פשיטא ליה דהא דקמץ זר אינו חוזר וקומץ היינו מכיוון שזה קרוי קומץ, המנחה קרויה שיריים. אלא דסבר המקד"ד דאי הוי עבודה פסולה – פוסלת את החפצא שבו עבד, וע"כ הוכיח מעצים דכיון שעכ"פ צריך לפרקם, אי אמרינן שעבודת פסול יוצרת פסול בחפצא, כיצד חוזר וסודרם. ודחה דעבודה פסולה אינה פוסלת אלא קדושת הגוף, דהיינו קרבנות, אך עצים – אי הוו קדו"ד, לא שייכא בהו פסול מחמת עבודה פסולה. ואמנם כתב שמתוס' (זבחים נ"ו.) משמע שעצים הם קדוה"ג, דנפסלו בלינה. וכן משמע במנחות ק"ו: שבעצים יש גדרי קרבן.

[וכן יש להביא ראיה מהסוגיא ביומא שם, שאם סידר שני גזרי עצים בליה יש להם תקנה, וא"כ החפצא של העצים לא נפסל אף דהוו כקרבן, והרי לשיטת התוס' ותו"י בד' כ"ט (שהובאו לעיל) שוו עבודת לילה לעבודת פסול].

ולכאורה להא דאין עבודת פסול פוסלת החפצא שבו נעשתה העבודה, איכא ראיה מסוגיא דהוליקו זר (זבחים ט"ו.) – 'הוליקו זר והחזירו כהן וחזר והוליקו, פליגי בה בני רבי חייא ור' ינאי, חד אמר כשר וחד אמר פסול. מר סבר אפשר לתקונה ומר סבר לא אפשר לתקונה. הוליקו כהן והחזירו וחזר והוליקו זר, אמר רב שימי בר אשי, לדברי המכשיר פסול לדברי הפוסל מכשיר. רבא אמר, אף לדברי הפוסל פסול, מאי טעמא, דהא צריך לאמוטייה". ואף דלמ"ד א"א לתיקונה – אין להוכיח דהוי עבודה הפוסלת [וכפי שכתבו המקד"ד והקה"י סי' י"ג], דלשיטתיה הולכת הכהן אינה מתקנת,

ביומא כ"ז: "אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: זר שסידר את המערכה חייב, כיצד הוא עושה, פורקה וחוזר וסודרה. מאי אהני ליה, אלא פורקה זר וסודרה כהן". וצ"ב מאי שנא מקמץ פסול דלא אמרינן יחזיר ויחזור ויקמוץ [ואף לב"ב אית ליה לימוד כנ"ל], דכיוון שנעשה בה מעשה אמרינן זהו קומץ וזהו שיריים.

השפת אמת שם יישב לפי דרכו: "נראה, דדוקא בסידור המערכה הדין כך, שאינה אלא מצוה להכין כדי לסדר ולהבעיר אח"כ, אבל העלאת האיברים דהוא גוף המצוה ומקיים בכך המצוה גופיה בהעלאת האיברים, אין עצה לחזור ולסדרן, כדאיתא במנחות דאם קמץ זר – פסול, ולא אמרי' דיחזור הכהן ויקמוץ לת"ק דפליגי אבן בתירא, ע"ש." והיינו שכיוון שסידור עצים אינו אלא מצוות הכנה ואינה עבודה ממש, על כן אפשר לבטלה, אך 'גוף המצווה, דהיינו 'עבודה', נעשית עבודה פסולה באברים והם 'הוקטרו' בפסול ואי אפשר לתקן. ומדבריו אלו למדנו, שסבר שכשנעשית עבודה זה גופא מחיל חלות על החפצא שבו נעשית העבודה, ולפיכך א"א להחזירו, והא דנפסל הקומץ אינו דזה קרוי קומץ וזה קרוי שיריים, אלא דבקומץ נעשית עבודה [וכן בדם הנזרק ואף בכוס].

המקדש דוד [סי' ט"ו אות א'] הביא ראיה מסוגיא זו, שאין הפסול פוסל את החפצא שנעשתה בו עבודה, [לא חילק בין העבודות כשפ"א, ולשיטתו גם באימורים נאמר כן]. ודחה דעצים הוו קדושת דמים דאין בהם טומאה. וצ"ב בדבריו כלל לא דן שם בסוגיא דקמיצת זר ולא בפסול עושה שיריים. וכן צ"ב מאי נפ"מ אי הוו קדושת דמים או קדושת הגוף, סו"ס נעשה בהם

דלכו"ע הולכה השניה נחשבת גם כשעשאה זר. וכן מפורש בירושלמי (פ"ה מיומא ה"א): "שניא היא הילוך בזר ושנייא היא מאליו".

כאמור לעיל הרע"א על המשנה ריש פ"ב שאל אמאי בעינן ילפותא לזר הא אי עביד לא מהני, ובתירוצו השני ביאר שהו"א דבקדשים אמרינן אי עביד מהני. בתירוצו הראשון כתב דבעינן ילפותא להא דזר פסול ללמד דין זה שהולכת זר אי אפשר לתיקונה. ומשמע שלולא הלימוד היינו אומרים שמעשה הפסול כמאן דליתא לגמרי וכמו מאליו. האם ניתן להסיק מרע"א שסבר שהלימוד לימד אותנו שזר פוסל את העבודה?

אם נאמר כן תהיה נפ"מ גדולה מאד בין שני התירוצים! ומלבד זאת יש לשאול אמאי נקט רע"א רק דין זה דא"א לבטל הולכה, הוה ליה לחדש טפי שבא ללמד את הדינים שבזכרו לעיל, כגון 'אם עלה לא ירד', ודין דם שבכוס.

ע"כ נלע"ד דסבר בתירוץ זה דבעינן למילף דעבודת פסול לאו כמאן דליתא לגמרי לא.

דסו"ס כבר הולכה הפסול [ורק אם יש דם הנפש יחזור ויקבל כדכתב רש"י], אך למ"ד אפשר לתיקונה, לכאורה מוכח דעבודה אינה פוסלת את הדם שהולך. המקד"ד דחה את הראיה, דמ"ד אפשר לתקונה אזיל בתר הולכה בתרייתא [ולכאורה קשה דהיא גופא מה דאזיל בתר הולכה בתרייתא הוא מטעם דההולכה הראשונה לא פעלה כלום בחפצא! וכן הסיק הקה"י. אך נראה שהמקד"ד מבאר דשניא הולכה דאינה לתיקונה בעלמא, אלא דההולכה האחרונה היא ההולכה וכל מה שקודם אין לו שם הולכה כלל, כהולכה לחוץ].

אמנם [וכפי שכתב הקה"י מטעמא דיליה^{נח}] עדיין ניתן לומר שעבודת פסול אינה רק חסרון שלא נעשה, אלא שזו עבודה פסולה, אף שלא פוסלת את החפצא בו עשו את העבודה^ט.

ומ"מ וודאי יש להוכיח גם מסוגיא זו דהמעשה של הזר אינו כמאן דליתיה, דהא גבי הולכה שלא ברגל או נשפך הסיקו לעיל מיניה דאפשר לתיקונה, ובפסול המסקנה

כח. הקה"י הוכיח שיש כאן גדר של עבודת פסול מהגמ' שבת צ"ג: גבי מסייע אין בו ממש: "אמר רבינא, אף אן נמי תנינא: קיבל בימין ושמאל מסייעתו, עבודתו כשרה. ואמאי הא קא מסייע בהדי הדדי, לאו משום דאמרינן מסייע אין בו ממש, שמע מינה". משמע שבסיוע שיש בו ממש – פוסל [וכך מפורש בתוספתא קרבנות פ"א ה"ה]. והשווה לשחיטה ישראל ונכרי שחטו שחיתתן כשרה, והסיק דהכא פוסל כיוון שהעבודה פסולה. וכן האריך בזה הגר"מ אילן זצ"ל ב'תורת הקדש' ח"ג סי' כ"ד. ואילולא דמסתפינא, הייתי אומר דאין מכך ראייה, דהא אין פסול של שמאל אלא דילפינן (זבחים כ"ד) "מלמד שלא תהא קבלה אלא בימין", ובמסייע שיש בו ממש אינו "אלא בימין", דסו"ס לא נעשה לגמרי בימין. [וכך משמע קצת בתוספתא דנקטה קבל בימינו ובשמאלו כאחת, וע"ע בחולין דף כ' בתוס' לענין מלק בשן, דבתי הראשון עכ"פ סבר דהוי חסרון ימין אף שאינו שמאל – וע' תורת הקדש הנ"ל שהאריך בכך, ומודה שזו סברת האו"ש] ובשחיטה אין דין של 'אלא בישראל'. ובאמת גם בשאר הפסולים יתכן שפוסל מסייע, דסו"ס לא נעשה בכהונה באופן שלם, אך אין ראייה שהעבודה עושה פסול.

כט. ובמקד"ד נראה שסבר דהא בהא תליא.

ל. ע' אביעזרי פ"ב מביא"מ ה"ו ובמנחת אברהם [לגרא"נ גרבוז שליט"א] ריש פ"ב מזבחים, שכך סברו בדעת הרע"א.

לא. גם מה שחילק בחי' הגר"ח הלוי פ"ג מפסוה"מ ה"ט, הוא בין הולכה שלא ברגל, שאינה

הקטרת אימורים הוא כבר חלות, שנעשו לחמו של מזבח וע"כ א"א לבטלן. אך עבודה שלא החילה חלות – אפשר לבטלה, וסידור עצים אינו חלות אלא רק הכנה, כדברי השפ"א. ומובן יותר אם נאמר שעבודת פסול נחשבת עבודה, אלא שהיא 'פסולה' [וגם לדעת הגר"ח הלוי, שאמר שנעשה כאן 'מעשה זריקה', ניחא טפי לומר שיש לו משמעות של עבודה, כיוון שיש כאן חלות מסוימת]. אלא שהסבר זה עדיין לא יישב את הא דקמץ דאינו מחזיר, דלכאורה לפני קידוש כלי לא חל חלות על הקומץ. ונראה שקומץ נחשב כשחיטה ומליקה, שכבר השתנתה המציאות על ידי ש'זה קרוי קומץ והן קרויים שיריים'י, ואף שהקומץ לא התקדש יש כאן מציאות של הפרשה [ואינו דומה לסידור עצים שאינו אלא הכנה]. ולרש"י, הסובר שבליילה בעיני דווקא קידוש קומץ, מוכרחים לומר [כפי שהובא לעיל מהקה"י] שכדי שיהיה שם קומץ – בעיני 'עבודה'י, ובלילה אינה עבודה כלל.

וכעין זה מצינו בשטמ"ק ד' כ"ב: אות ב', שתמה על שאלת הגמ' "יכול בן נכר ממש" "תיפוק ליה דהוי זר", ותירץ: "דשמא פסול דזרות לא שייך אלא מבני ישראל" – כלומר ההו"א היתה דמעשה נכרי כמעשה הקוף^ל וכממילא, דאין נחשב כלל שנעשה. אך לכאורה אין להסיק מהשטמ"ק דסבר דעבודתו פוסלת.

נמצינו למדים שעבודה שניתן לתיקונה^ל, כהולכה לחד מ"ד וכסידור עצים, אף אם נאמר שיש כאן עבודה פסולה, כיוון שאפשר לבטלה, יכול לחזור ולעשותה באותו החפצא.

אמנם היא גופא יש לעיין מהי עבודה שאפשר לבטלה, דהא גם בזרק הדם יכול להורידו מעל המזבח^ל ובכ"ז היה פשוט לרש"י להשוותו לשחיטה שא"א לתיקונה.

לכאורה ניתן לומר דעבודה המחילה חלות או עושה 'קידוש' [וכמובן עבודה שבמציאות אינה יכול לבטלה, כשחיטה ומליקה] א"א לבטלה, וניתן לומר שגם

הולכה, להולכת זר, שהיא מעשה הולכה [וכן מוכח מההשוואה למ"ד שגם בהולכה שלא ברגל אי אפשר לתיקונה, כיוון שסו"ס הגיע למזבח שלא כדין, אלא שבזה ההרחקה מהמזבח אין לה כלל משמעות, ובהולכת פסול סו"ס נעשה מעשה הולכה]. ומתאים לדברי הגר"ח פי"ד ה"ב [הובאו לעיל], שדם שבכוס נפסל כי נעשה בו מעשה זריקה, ולא בגלל שיש כאן עבודה הפוסלת בדווקא.

לב. הראוני שכך מבאר הגרא"י קוק זצ"ל ב'טוב ראייה' שם את ההו"א בגמ' [ואינו מזכיר את השטמ"ק], אמנם משמע שלא ביאר כך את הרע"א.

לג. וכ"כ הקה"י עבודה שאפשר לסלקה. ועי' במקד"ד שזה היה עיקר עיונו, כגון מלח זר, אי יכול כהן לחזור ולמלוח [ולכאורה כוונתו באותו המלח].

לד. אפשרות זו העלה החזו"א בסי' י"ט ס"ק ל"ד, וכתב "ואפשר דפסול פוסל את הדם, דלא גרע זרק מהולך פסול, דלא אפשר לתיקונה", ויש לעיין בדבריו.

לה. ובתרומת הדשן צ"ב, עי' רמב"ם פי"ט מביא"מ ה"ח דלא ציין שיחזור הכשר ויתרום, עי' אבהא"ז שם, ולעני"ד לא כ"כ קשה, דהרמב"ם לא הזכיר מה שאינו בש"ס או במדרשי הלכה, וכאן לא תליא אי הווי עבודה, אלא האם יש גדר של דשן שהורם כקמיצה ושיריים.

לו. אמנם בהולכה – אף אם היא 'עבודה' – אינה יוצרת מציאות בחפצא, וע"כ יש מקום לומר שאפשר לתיקונה.

ה. בלילת זר לר"ש [מנחות י"ח]:

לפי האמור לעיל – לחלק בין עבודה שאפשר לבטלה ושאינה מחילה חלות ועל כן אינה פוסלת, לבין עבודה שאי אפשר לבטלה, וא"כ סו"ס נעשתה שלא כדינה^ט ואולי גם הוויא עבודה פסולה ופוסלת – מובן תירוצו הראשון של התוס', דבילה היא כמו שחיטה ומליקה, דכיוון שאינה בחזרה – נפסלה המנחה [כמו בקמץ זר], שהרי סו"ס נבלל שלא כדינו – והרי בלול לפניך. ולכן השווה לבלילת חוץ, שודאי אין החילול בה בגלל שפסל בעשייתו, אלא בגלל שאינה בחזרה [וכך ביאר החזו"א ב'קמא' סי' כ"ח סק"ו את החילוק בין קמץ בחוץ לבלל בחוץ^פ].

ולפי"ז נראה גם לבאר את התוס' ביומא מ"ח. (ד"ה גורעין), גבי 'השוחט צריך שיגביה סכין למעלה', דכתב "דילמא דם הסכין גרע טפי, שנתקבל בפסול, כדאמרינן במנחה לא בלל כשר, ואם בללה חוץ לחומת העזרה איכא למ"ד פסולה" [ובשמועות חיים הביאו כראיה למקד"ד דהווי עבודה פסולה פוסלת], דכוונתו כמו בבלילה שא"א בחזרה, כיוון שנקבע מעשה, ה"ה בקבלת סכין, כיוון דהווי כלי שרת ומקדש, הווי קבלה בפסול שאינה בחזרה, וע"כ הוי פסול.

הגמ' במנחות י"ח: מסיקה, שלר"ש בלילה פסולה בזר. ואמרו שם בתוס': "ואם תאמר, ומי פליג רבי שמעון אלא בלל כשר". ויש לומר דבלל זר גרע, דמיחל עבודה. ומהאי טעמא ניחא 'בלל מחוץ לחומת העזרה' דבפרק קמא (מנחות דף ט.), דפסול אע"ג דלא בלל כשר. אי נמי, מכולה מתניתין דייקינן דלא כר"ש, מ'לא יצק' ומ'לא בלל', דלרבי שמעון כיון דבעי כהן אי לא עביד פסול". המקד"ד למד, שהתירוץ הראשון של תוס' סובר שזר פוסל את החפצא שבו עבד, והתירוץ השני סבר שאין זר פוסל. הקה"י (זבחים סו"ס י"ג) כתב שאין להוכיח מהתירוץ השני שלא פסל, דבלילה אינה מעכבת, ואין ללמוד על עבודה המעכבת, אמנם קיבל שמהתירוץ הראשון משמע שעבודת זר מחללת, וביאר כנ"ל שאינו פוסל את החפצא, דהא בהולכה ובעצים אינו פוסל, רק שמחלל את העבודה שעושה, וע"כ א"א להכשיר הקרבן.

ה'שמועות חיים'^י ביומא (פ"ה סי' ז') תמה על המקד"ד, מהא דתוס' בתירוצו הראשון כתב 'ומהאי טעמא ניחא בלל מחוץ לחומת העזרה', והא עבודת חוץ אינה מחללת, כדמצינו בתוספתא דקמץ בחוץ יחזור ויקמוץ בפנים^{י"ח}?

ו. סיכום ומסקנה.

את הקרבן גופו ויחזור הכשר ויקבל. מאידך מהסוגיא במנחות ו: גבי קמיצה, למדנו שא"א לומר שעבודת הפסול כמי

העולה מכל האמור: בד' ל"ד: למדנו שכל הפסולים [מלבד טמא] אינם עושים שיריים, וא"כ וודאי לא פסלו

לז. לגר"ח יוזיק שליט"א.

לח. אמנם יתכן שתוס' לא ס"ל דין זה.

לט. אמנם ברור שהמקד"ד לא חילק כן.

מ. הביאו ב'שמועות חיים' הנ"ל. ושם הביא מהאבהא"ז והגר"ז דביארו את התוס' במנחות

ט. דבלל בחוץ גרע מלא בלל, דבעינן ראויה לבלול, אמנם תוס' בד' י"ח: לא ס"ל הכי,

דלפי"ז אין מקום לשאול, ובודאי התיי הבי' לא ס"ל הכי. ומהחזו"א במנחות סי' כ"ה הביא

שם דסו"ס מנחה בלולה לפנינו, וזה מתאים למוזכר כאן שא"א בחזרה.

שם, וכן קבלה בכלי שרת].
 ויש עדיין להסתפק האם עבודת הזר כשא"א לבטלה, פוסלת את העבודה ואת החפצא [וכן סבר הקה"י], או שאף דאינה פוסלת כלל, כיוון דסו"ס נעשה מעשה עבודה שלא כדינה, [חסרון עבודה] ממילא נפסל החפצא^מ.

הקה"י ביאר ברש"י ביומא שזהו ההבדל בין קמיצת לילה – דבעינן קידוש כדי לפסול, לקמיצת זר – דהקמיצה גופא פוסלת. ומדבריו, ומדברי החזו"א והשפ"א, עולה שעבודת זר היא עבודה פסולה – ויוצרת פסול בחפצא, וכן נוטה לומר המקד"ד.

ומדברי האחרונים על המשנה בריש פרק ב' בזבחים [שהובאו לעיל – רע"א, טהרת הקודש והנצי"ב] שסברו שדי ב'אי עביד לא מהני, וכן לפי מה שחילק בחי' הגר"ח בין מעשה זריקה בקרבן למעשה זריקה בדם^מ, נראה שאין צורך לומר שיש כאן עבודה פסולה, אלא שנעשה כאן מעשה שא"א להשיבו, וע"כ אין הקרבן נגמר בכשרות^מ.

ויתכן לומר שיש נפ"מ^מ, דאי יש כאן עבודה

שאינה [ושונה קמיצת פסול מקמיצת חוץ], ואפילו בן בתירא שחלק, נזקק לשם כך ללימוד. וכן עולה מהסוגיא של הולכת זר (זבחים ט"ו). [וכן למדנו מהא דאמרין דזריקת פסול אם עלו לא ירדו, ועוד יותר דאף מליקת זר אם עלתה לא תרד^מ (בדף ס"ט)]. מהסוגיא דהולכת זר, לכאורה למדנו גם שאין הפסול עושה פסול בחפצא שבו עבד [אמנם המקד"ד לא סבר כן], וכן משמע מזר שסידר את המערכה (יומא כ"ד:).

לעומת זה, מרש"י שם (ט"ו. ד"ה אפשר לתקונה) משמע דם שבכוס שזרק ממנה פסול, וא"א לחזור ולזרוק [ודווקא יחזור ויקבל מן הצוואר] – וכמו קומץ ושיריים הנ"ל. וכן דקדק הגר"ח ברמב"ם (פסוה"מ י"ד ב'), וכן משמע בתוס' (צ"ב. ד"ה 'ושקבלו').

וע"כ הוזקקנו לחלק בין עבודה שאפשר לבטלה [כהולכה לחד מ"ד וכסידור מערכה], שאינה פוסלת את החפצא בו עבד – לבין עבודה שא"א לבטלה, שיצרה מציאות בחפצא, וע"כ הוא נפסל. והנראה שעבודה שא"א לבטלה, היא עבודה שבפועל א"א לבטלה [כבלילה, שחיטה וכדו'], או עבודה המחילה חלות [כזריקה וקמיצה – שקוראת

מא. ובמשמעות מליקת זר נחלקו ר' יוחנן ורב בד' ס"ח.: ולרב כמו מליקה בסכין, דלכאורה אין לה שם מליקה כלל, כך מליקת זר. אמנם אין ללמוד מזה לשאר עבודות, דיתכן דכיוון דנתחדשה מליקה, אמרינן דכשאינה 'בעצמו של כהן' אינה מליקה כלל. ולר' יוחנן דסבר דאינה מטמאה בבית הבליעה, משמע שיש משמעות של עבודה גם לזר.

מב. ברמב"ם פ"א מפסוה"מ הכ"ז, גבי הולכה בזר, ביאר: "הואיל והוליתו הפסול בין בתחילה בין בסוף, נפסל הזבח, שהרי אי אפשר לתקן דבר זה". מחד כתב "נפסל הזבח", משמע שפוסל, ומאידך נימק "שאי אפשר לתקן", משמע שאינו פוסל רק שאין מה לעשות עתה. ולכאורה יש לדקדק, דנפסל הזבח פירושו רק ממילא ולא שיש כאן פסול, שהרי גם בתחילת ההלכה גבי קבלה והולכה וזריקה כתב "נפסל הזבח", וזה הרי פירש בהל' כ"ח דאם יש דם הנפש – יחזור הכשר ויקבל, וא"כ ודאי שינפסל הזבח' אינו שעשה פסול בזבח, וא"כ הרמב"ם לא כותב שיש פסול בקרבן בכלל, רק כיוון שא"א לתקן. וצ"ב.

מג. ולשיטתו שא"צ לומר שיש ריצוי בקרבן שלא ירד, אלא רק מה שהדם עלה על המזבח, לכן לא ירד.

מד. וכ"כ האביעזרי פ"ב מביא"מ ה"ו.

מה. במקד"ד הביא נפ"מ לגבי מלח, אמנם לאמור לעיל אפשר לבטלה לכאורה, וכן מה דהביא

ואי אין כאן אלא מעשה שיצר חסרון בקרבן, ניתן לומר דאף דנפסל החפצא כיוון שא"א לתקן ונחסר בעבודתו, בעיני עבד צ"מ מו.

פסולה [שא"א לבטלה] הפוסלת את החפצא, לא בעינין בהאי חפצא עיבור צורה [וכ"כ המקד"ד - אלא שהוא להדיא שאל אי הפסול פוסל החפצא וכנ"ל], כגון המנחה שבללה זר לדעת ר"ש לא בעי עיבור צורה,

---

נפ"מ לעניין הלאו, לכאורה פשוט שהקרבת עצמו לא נפסל כנ"ל.

מו. אמנם בזה גופא צ"ב, דלעני"ד בסוגיית 'דם נפסל בשקיעה' ח' [נ"ו], משמע דרש"י ותוס' סברי דעצם מה שא"א לזרוק יותר הדם, פוסלו לאלתר [ודלא כתו"י ביומא דסבר דהווי פסול לינה בשקיעה"ח בעצמו], דאל"ה קשה מה השתדלו כ"כ למצוא מה חידש רב יצחק בר אבדימי, כיוון שחידש שנפסל לאתר. ואכמ"ל.

מו. המנחת אברהם ריש פ"ב מזבחים כתב נפ"מ להא, דנקטעה ידו של מזה עד שלא הגיע דם למזבח [ט"ו.], דאי אינו אלא 'אי עביד לא מהני, הא עשה כדין, ואי הווי שעבודה פסולה פוסלת, ניתן ללמוד שפוסל, כיוון שבשעת עבודה היה פסול. וצ"ב נפ"מ זו כיוון שיש לימוד מפורש, א"כ הווי מתנאי העבודה, וא"כ כשנקטעה ידו – הווי חסרון בתנאי העבודה [וגם אע"פ], ולולא הלימוד משמע שלא היה פסול, ומסתבר שגם אם עבודה פוסלת, סו"ס נעשתה בכשרות ולמה תפסול. אח"כ ראיתי שעמד ע"ז הגר"מ אילן זצ"ל בספרו כנסת ראשונים על דף ט"ו הערה ח'.